

Вучковић Горан*

Универзитет у Источном Сарајеву
Православни богословски факултет
Светог Василија Острошког, Фоча

Однос теологије и философије у *Шестодневу* Светог Василија Великог

Резиме: Бесједе на *Шестоднев* (Εἰς τὴν Ἐξαήμερον) Светог Василија Великог представљају јединствено и по много чему оригинално тумачење првих шест дана стварања свијета. Дјело не представља заокружену цјелину, пошто тумачење стварања човјека *по облицију* Божијем светитељ није написао. Међутим, ово дјело карактерише прожимање типолошког и дословног метода тумачења библијских текстова са умјереном употребом алегорије, с једне стране, и покушај остваривања дијалога између православно-библијског и философско-научног погледа на свијет, с друге стране. Философија је у *Шестодневу* приказана и као теоријска – у виду философских теорија о поријеклу свијета, али и као практична у виду научних достигнућа тог времена. Овај рад представља покушај да се укаже на то како је Свети Василије у *Шестодневу* остварио дијалог између теологије – космологије и философије, са акцентом на појму *дијалога*.

Кључне ријечи: Шестоднев, космологија, философија, наука, дијалог, полемика, тумачење.

Дијалог на основу космологије

Дијалог између теологије и философије отпочео је на самом почетку хришћанске ере. Међу првим хришћанским писцима који су тај дијалог отпочели јесу свакако апостоли Јован и Павле, док су потоње генерације хришћана настојале да тај дијалог интензивирају. Један од великих отаца Цркве који је кроз своја дјела нагласио потребу за дијалогом философије и теологије јесте Свети Василије Велики, нарочито у свом капиталном дјелу *Шестоднев*. Најважније теме о којима се говори у *Шестодневу* су: стварање свијета, космолошка протологија, почетак свијета и човјекова судбина (Крцуновић 2017, 37), тј. назначење свега што је Бог створио и о чему промишља. Свим овим темама подједнако су били заокружени философи,¹ који су својим стваралаштвом покушали да одгонетну „тајну“ космоса. С друге стране, „у грчкој философији на светлост дана избијају проблеми који уопште нису изгубили свој значај, у њој налазимо одговоре који никада нису без

* goran.vuckovic@bogoslovski.ues.rs.ba

¹ У својој *Беседи младима о користи јелинских списа* Свети Василије поучава младе о томе да је учење о врлини и врлинском животу код јелинских философа врло корисно за живот. Притом јелинско учење о врлини доводи у везу са Библијом (Свети Василије Велики 2009, 185–196).

вредности“ (Koplston 1991, 44). Међутим, сваки покушај да се кроз философију дају јасни и заокружени одговори завршавао је у новим недоумицама. Супротно овим трагањима за смислом постојања, битија и егзистенције, гдје су блистави умови људске цивилизације покушавали да одгонетну тајну постојања, јавља се библијско поимање стварности које полази од протолошког *У њочейку створи Бої* (Пост 1, 1) и протеже се до есхатолошког *да дође Царство Твоје* (Мт 6, 10). На овим основама је Свети Василије развијао космологију, али и дијалог са јелинском философијом. То је значило, прије свега, развијање полемичког тона са званичним схватањима о настанку свијета, али и покушај да се библијско учење о стварању приближи јелинској философији. Овај дијалог на темељу космологије био је од изузетне важности за даљи развој хришћанске мисли.

Свети Василије критички развија јелинску космологију,² наглашавајући митолошку позадину њиховог учења, док с друге стране настоји да приближи библијску космологију јелинској користећи исти, Аристотелов, метод природног познања Бога кроз устројство свијета и човјека. Притом, Свети Василије прави јасну разлику између „религије философа“ која има логичко утемељење, засновано на посматрању свијета и поретка у природи,³ и паганску-општенародну и државну религију, у чијој основи је паганизам. И у философији постоји задивљеност пред „тајном“ космоса. Полазна тачка за дијалог са јелинском философијом јесте космологија, вјечна енигма за философе. Отуда разне теорије које се чак међусобно искључују. Свети Василије покушава да им приближи одговор не само језиком тог свијета (јелинског) него начином на који су они размишљали. Он покушава да наведе своје саговорнике који мисле јелински да сами дођу до закључка о постојању Творца, тј. да их узведе од космологије у којој не постоји појам стварања до библијске ктисиологије, гдје се говори о стварању свијета *ex nihilo*. У старој Грчкој однос према Богу био је „логична последица посматрања света“ (Јанарас 2008, 17).

Човеку је откривен пут богопознања. Као прво, он може и дужан је да, на основу величанствене слике света, на основу склада и устројства света, како у целини, тако и у појединачним деловима, умом закључује о разумном узроку свега, о Уметнику и Узрочнику свега. То је пут космолошког закључивања умом на који још Аристотел указује. Не познати Бога у свету путем сагледавања његове лепоте и склада, његовог поретка и чуда, по поређењу светог Василија, значи не видети ништа усред бела дана (Флоровски 2009, 74).

Стога се овакво, природно откривење подразумијевало, али свакако није било узвишено. Приликом тумачења *Шестоднева*⁴ Свети Василије користи сте-

² „*Шестоднев* је дијалог који се води на заједничкој основи – чине је демијургијска космогонија и космолошка протологија – али га на срећу не воде истомишљеници, па отуда није и не може бити бесконфликтан“ (Крцуновић 2017, 42).

³ Стога овакав религијски концепт називамо „природна религија“.

⁴ „Посвећен искључиво теми стварања – његовој материјалној и темпоралној, тј. историјској димензији, његовој естетској, етичкој и хуманистичкој димензији, али и његовој природнонаучној,

чена знања науке свога времена, док од философа користи Аристотела, Платона, Посидонија и Плотина (Јевтић 2004, 98). Набројани философи, а нарочито њихови философски системи, поред стоика и неоплатоничара, имали су најтјешњу везу са црквено-богословском мишљу (Пападопулос 2012, 115). Аутор *Шестоднев* веома мудро настоји да

позитивно покаже сусрет Јелинизма и Хришћанства, али увек у јасним оквирима библијског и хришћанског откривења о личном Божијем стварању света из небића. Зато побија космолошке теорије старих философа и јеретика манихејаца о вечности света или његовој самобитности и дуализму. Изванредно надахнуто описује лепоту богодане творевине, кроз коју се, по њему, може назрети и упознати Творац (Јевтић 2004, 98).

Свети Василије је на свом личном примјеру показао (пошто је имао најбоље класично образовање) да сусрет хришћанске – јеванђелске истине са класичним културним наслеђем може бити само од користи. Тиме је тема односа јелинизма и хришћанства правилно постављена (Јевтић 2004, 103), тако да су избјегнуте крајности које су код Оригена очигледне, нарочито кад је посриједи коришћење платонистичке традиције у космолошком концепту (Јевтић 2004, 170–171).⁵ Коментари на *Шестоднев*

представљају сјајан пример како један умни и образовани богослов користи, њему савремена, достигнућа људског знања ради одбране и проповеди хришћанства. Циљ светог Василија био је да хришћанство објасни у категоријама јелинизма, како би постало могуће проповедати Еванђеље образованом делу грчког душтва. Он је савршено добро схватао да не постоји никакав конфликт између научне информације и библијског Откривења (конфликт вештачки створен у наше време), јер Библија не представља (и не претендује на то да представља) извор научних информација (Мајендорф 2008, 157).

Приликом објашњавања историје стварања свијета и космоса категоријама грчке философије оног времена, Свети Василије се позивао на античког философа Платона, нарочито на његово дјело *Тимај*, а такође и на коментаре новоплатоничара Посидонија, указујући притом на философски а не научно-информативни разлаз библијског са паганским погледом на свијет (Мајендорф 2008, 157). Друга бесједа на Постање 1, 1 у *Шестодневу* почиње директним побијањем античке представе о стварању свијета. Ријечи: *У почетку створи Бој* (Пост 1, 1) значе да је било почетка, тј. да је само вријеме створено. Таква вјера потпуно је била страна грчком схватању свијета, које је одувјек поимано у категоријама вјечног постојања (Мајендорф 2008, 157).

антрополошкој, еклисиолошкој и метафизичкој димензији – *Шестоднев* ће постати најутицајнији хексамерални текст“ (Крцуновић 2017, 36).

⁵ Опширније видјети: Origen 1985, *Počela* II 1, 2.

У дјелима грчких философа појам „почетак“ (ἀρχή) има два основна значења: „почетак у времену“ и начело као „утемељујући принцип“. Уопштено, Грци су овом појму (ἀρχή) давали предност употребом у овом другом, философском смислу – почетак као „утемељујући принцип“ (Мајендорф 2008, 157). Свети Василије разматра оба значења овог појма и настоји да их уједини „и смишљено је чувао некакву двосмисленост са циљем да једном речју пренесе мисао о томе да је 'принцип' био постављен у времену“ (Мајендорф 2008, 157–158). Дакле, на самом почетку *Шестоднева* наговијештен је пишчев афинитет према Платону и његовој космологији. Тај афинитет се огледа у виду пажљиве анализе појма „почетка“, онако како се он среће у проемијуму *Тимеја* (Крцуновић 2017, 391). Да би нагласио библијско учење о стварању свијета, које није плод било какве случајности или нужде, Свети Василије наглашава: „Јер, треба говорити о стварању неба и земље које се није збило само од себе, како су то неки замишљали, већ је свој узрок имало у Богу“ (Василије Велики 2008, 55). На тај начин, сажето и јасно најављена је конфронтација са грчким философским космогонијским системом (Крцуновић 2017, 391).

У свом критичком приступу грчкој философској традицији περί φύσεως Василије шаље дубљу поруку свом аудиторијуму, јер кроз одсуство унутрашњег јединства грчке философије он упућује на узајамну повезаност између јединственог учења и јединства заједнице каква је хришћанска, али уједно жели да заштити аудиторијум и од текућих философских дискусија о природи које су усмјерене на побијање библијске космогоније (Крцуновић 2017, 392).

С обзиром на то да је већина философа имала свој космолошки систем, Василије је своју критику на рачун философске космологије темељио на тој неуједначености теорија. Наиме, сваки философ полази од претпоставке која се у основи коси са претходницима, или према ријечима Е. Жилсона: „Мало је философа који су избегли искушење философирања без других претпоставки осим самог мишљења“ (Жилсон 2011, 67). Како истиче Свети Василије:

Наиме, они на усиљен начин придају вероватност својим тврдњама, док се код нас износи истина лишена било каквих лукавстава. И шта нама треба да оповргавамо њихову лаж кад нам је довољно да узајамно упоредимо књиге њих самих и да седећи у миру посматрамо њихову расправу? Јер, има и других којих није мањи број и који нису нижи по достојанству, али се због разноликог схватања међусобно веома разликују; они износе теорије потпуно опречне овима. То су они који тврде да васељена бива сагорена ватром, и да изнова оживљава из семених логоса запретаних у спаљеној твари. Отуда они уче о томе да свет бесконачно много пута пропада и изнова се рађа. Али они, раздељујући се између једне и друге стране истине, изналазе њихова одступања према заблуди и са једног и са другог краја (Василије Велики 2008, 115–116).

Дакле, познање Бога кроз универзални концепт природног откривења није искључен, али поставља се питање у којој мјери се такав приступ темељи на Откривењу и вјери у личног Бога који и кроз творевину саопштава истину о Себи као премудром Творцу, али не само о Творцу него и о Спаситељу. Другим ријечима,

има рационалних доказа кроз које је могуће сигурно знати да Бог постоји, али извјесност вере засноване на непогрешивости Божије речи безмерно је чвршћа од спознаје добијене искључиво природним разумом, ма колико она била очигледна. На подручју откривења грешка је апсолутно немогућа, јер је извор спознаје вере Бог, који је Истина (Жилсон 2011, 9–10).

Стварање свијета или вјечност материје

Идеја свијета као творевине страна је природном путу сазнања. Такво поимање творевине није познавала античка мисао. Међутим, та истина о свијету, као створеном и насталом, откривена је у Библији а потврђује се у литургијском опиту. „У идеји творевине се смешта и мотив непроменљиве, непролазне стварности света као слободног и делатног субјекта (или тачније, као укупности узајамно делатних субјеката) и мотив њене свеобухватне несамобитности, потпуне узрокованости другим, неприродним начелом“ (Флоровски 1991, 59–60). Тако се на самом почетку искључује могућност беспочетности свијета, затим неопходности његовог постојања али и могућност његове коначности.

Творевина није нити самопостојеће *биће*, нити пролазно *бивање*. Није ни вечна „суштина“, нити прозрачна „*иојава*“. У тварности се открива велико чудо. То, што је могло да не буде, што нема неотклоњивих узрока и основа – то јесте. У томе је загонетка и „безумље“ за „природну“ мисао. У њој се рађа саблазан да се разводни и отупи идеја творевине, да се она замени прозрачнијим појмовима. Само из супротног се разјашњава тајна творевине, кроз искључење и забрану свих увијених претпоставки и досетки (Флоровски 1991, 60).

„Од вечности Бог замишља образ света. И то *слободно* хтење је *непроменљиви* савет. Међутим, та непроменљивост извршеног хтења ниуколико не говори о његовој неопходности. Непроменљивост Божанске воље корени се у Његовој највишој слободи“ (Флоровски 1991, 78). Другим ријечима, „свет има свој почетак“ (Флоровски 1991, 70). Од великог значаја је откривењска истина да Бог јесте Творац, Који слободно, из љубави ствара свијет. Тај свијет, притом, нема онтолошке категорије као код Платона и других мислилаца, код којих свијет идеја постоји паралелно са Богом. Самим тим Бог нема категорије апсолутне слободе, Он не ствара, већ обликује већ постојећу материју, имајући узор у свијету идеја. Стога Свети Василије наглашава да „Бог није давалац обличја, већ Саздаатељ саме природе бића“ (Свети Василије Велики 2008, 81). Бог је Саздаатељ, Створитељ, а самим тим и Промислитељ. Таква космологија је била потпуно нова за јелин-

ствујући разум, јер за њих је било логично да вјерују само у Демиијурга који нема категорије Творца. Философи „тврде да је заједно са Творцем постојала и нестворена материја“ (Свети Василије Велики 2008, 99). Према Светом Василију „свагде је у овој повести, уз историју о стварању света, на тајанствен начин посејано и богословско учење“ (Свети Василије Велики 2008, 158). Он указује на једну веома битну чињеницу, а то је реалност *стварања свијета*, и на постојање *Узрочника*.

Исто тако, дакле, да би се показало да је свет уметничка творевина, постављена пред све људе да би је посматрали, како би кроз њу спознали мудрост њенога Творца, мудри Мојсије о стварању није користио каквих других речи, већ је рекао: У почетку створи. И није рекао начини или постави, већ створи. Много је, пак, оних који сматрају да је свет одувек постојао заједно са Богом и који не прихватају да је од Њега постао, тврдећи да је свет сам по себи постојао као некаква сенка силе Божије – они, наиме, уче да Бог јесте Узрочник света, али Узрочник без Своје воље, као што је тело узрочник сенке, а извор светла узрочник сијања. Оповргавајући такву заблуду, пророк је користио тачност ових речи, говорећи: У почетку створи Бог. Дакле, Бог није наведен само као Узрочник постојања света, већ је као добар створио оно што је корисно, као mudar оно што је најлепше, а као силан оно што је највеће. Безмало што ти није показао Уметника како ступа у суштину свих ствари, и како све делове узајамно повезује и све довршава да са Њим буде у складу и сагласју и у хармоничној целини (Свети Василије Велики 2008, 66–67).

На тај начин долазимо не само до одговора о „почетку“ свијета него и о његовом назначењу, о чему је наговестио Свети Василије. То је још једна новина у односу на јелинску космологију. Дакле, свијет и историја нису само кружно кретање на које човјек не може да утиче, него историја има свој правац. Другим ријечима: „Пре времена, као и после времена, постоје надвремена вечност и свагдашњост. Време задобија смисао зато што се повезује са вечношћу и свагдашњошћу. Постаје стварна историја зато што се сједињује са есхатологијом“ (Манзаридис 2003, 88). Линеарна концепција времена у Новом Завјету може се дефинисати као супротна јелинској цикличној концепцији у којој слобода човјекова нема нарочит значај (Cullman 1962, 32).

Творац и Промислитељ

Једна од најкарактеристичнијих одлика јелинске космологије јесте непостојање појма „стварања“ *ex nihilo*. Јелини су појам „стварање“ схватили не као настанак „ни из чега“ него као обликовање вјечне и Богу сапостојеће материје.⁶ Стога је

⁶ „Тежак је, дакле, подухват открити Оца и Творитеља овог свемира, па ако се и открије, немогуће га је свима објавити. А кад је реч о васелени, изнова треба испитати према којем ју је од два узора њен градитељ изграђивао: да ли према ономе што се увек на исти и једнак начин одржава, или према ономе што је постало. Ако је овај космос леп, а његов Творац добар, јасно је да је његов Творац као

за њих била новина сусрет са библијском космологијом и учењем по коме је Бог апсолутно биће које ствара а да није условљен нужношћу стварања или обликовања већ постојеће материје. Још једна новина за јелинску мисао јесте промисао о свијету који се везује за самог Бога, који не само да ствара него ствара са одређеним циљем. О томе Свети Василије пише: „Но, пре него што је постало ишта од овога што се сада види, Бог је, размотривши у Своме уму и одлучивши да оно што не постоји преведе у биће, замислио истовремено и какво ће бити назначење света, те је саздао материју која је приличила Његовој замисли“ (Свети Василије Велики 2008, 81). Светитељ такође додаје да „све оно што је створено, испуњава свој нарочити разлог постојања у творевини“ (Свети Василије Велики 2008, 141). На другом мјесту, аутор *Шестиднева* говори не само да постоји разлог због ког је све створено, него да постоји и синергија приликом стварања. „Није ли благочесније рећи да божанска воља и први покрет њеног умственог кретања већ представљају реч Божију? Но, Свето Писмо описно представља ту реч да би показало да Бог није желео само да творевина постане, већ и да покаже да се то стварање збило уз нечије садејство“ (Свети Василије Велики 2008, 98). Дакле, не постоји случајност приликом стварања, него је свијет настао као плод Божије воље да свијет постоји у заједници са Богом.

Из свега до сада реченог произилази да се учење о Богу и стварању одражава и на антропологију. О високом назначењу човјека Свети Василије говори:

И спознаћеш себе – спознаћеш да си земљане природе, али да си, ипак, дело божанских руку. Спознаћеш да си по снази далеко иза бесловесних животиња, али да си постављен за господара над свим бесловесним животињама и неживим стварима; да си иза њих по својој природној грађи тела, али да разумом који поседујеш можеш себе уздићи до самога неба (Свети Василије Велики 2008, 156).

Дакле, човјек није индивидуа и јединка без вриједности, него биће словесно, икона Божија, која има потенцијал да се уздигне до неба и постане бог по благодати. У јелинском схватању човјеку се не приписују такве вриједности које га чине јединственим и непоновљивим, бићем условљеним без могућности достизања савршенства, док је библијски појам „иконе и подобја“ за философију био потпуно стран. Стога Свети Василије говори о човјеку, не само да би хришћанима указао на мјесто које човјек има у космосу, него да би и Јелинима приближио библијску антропологију. Он даље наставља:

Ако све то научимо, спознаћемо себе, упознаћемо Бога, поклонимо се Саздатељу, бићемо слуге Владици, прославићемо Оца, љубићемо свога Хранитеља,

узор посматрао оно вечито; у супротном случају, што се не сме рећи, посматрао је оно што је рођено. Свакоме је јасно да је посматрао оно вечито: јер космос је најлепши од свега што је рођено, а његов Творац најбољи међу узроцима. Рођен на тај начин, космос је саздан према узору, који је доступан речи (логосу) и разборитости, и свагда остаје исти“ (Платон, *Тимај* 72–73).

поштоваћемо свога Доброчинитеља, никад нећемо престати да се клањамо Предводнику нашега живота – и овога и будућега – Ономе Који, богатством које нам је већ даровао, потврђује и оно што нам је обећао, а кроз искуство садашњих ствари уверава нас у оно што очекујемо. Јер, ако су ове привремене ствари такве, какве ли ће бити оне вечне? И ако су видљиве ствари толико лепе, колико ли су тек лепе оне које су невидљиве? Ако величанственост неба надилази меру човековога разума, какав ће ум бити у стању да сагледа природу онога што је вечно? Ако је ово Сунце, које подлеже пропадљивости, толико красно, толико велико, толико брзога кретања и тачнога обртања, ако је сразмерне величине са васељеном, тако да не надилази складан однос са свеукупношћу, и лепотом своје природе као какво сјајно око украшава творевину да се човек не може наситити лепоте његовог призора, колика ли је тек лепота Сунца праведности? И ако је штета слепоме човеку што ово Сунце не може видети, колика ли је штета грешнику што се лишава истинске светлости (Свети Василије Велики 2008, 156–157)?

Дакле, све што је створено има свој почетак. Међутим, историја не представља кружно кретање кроз које се ствари само понављају, него представља увод у вјечно постојање. Стога Свети Василије говори о јединствености и непоновљивости човјека, чији коначни циљ није историја и вријеме од рођења до смрти, него вјечност и Царство небеско.

Закључак

Дијалог између теологије (библијске космологије и антропологије) и философије на аутентичан начин је остварен у *Шестодневу* Светог Василија Великог. Он полази од библијског извјештаја о стварању свијета, свјестан да се космологија као таква одражава и на теологију, али и на икономију. Кроз ово дјело не излаже се само космологија и тумачење првих шест дана стварања, него се води дијалог са јелинском космологијом као највећим дометом људске мисли. Философска космологија се задржава искључиво на оном што је видљиво, опипљиво, јасно схватљиво и логички објашњиво. Тако се и Бог схвата, тј. не као Творац него као украситељ и обликоватељ свијета. Библијски Бог је Творац. Стога, Свети Василије и почиње своје дјело почетним ријечима Књиге постања, гдје се говори о стварању свијета *ex nihilo*. Међутим, у оној мјери у којој Свети Василије покушава да оствари дијалог са јелинском философијом он такође прави разлику између философије и политеистичке грчке религије која је такође имала свој религијски концепт супротан философском. Такође, он прати савремена достигнућа из области науке, чиме показује спремност да уђе у дијалог са савременицима с циљем да Јелинима приближи библијску космологију, користећи чак њихов језик.

Битно је истаћи да је дијалог философије и теологије, „Јерусалима и Атине“, отпочео доста раније, још у првом вијеку прије Христа, у личности Филона

Александријског. Тај дијалог са „свијетом“ је настављен за вријеме апостола, апологета и каснијих покољења. Стога је Свети Василије био настављач дијалога између философије и теологије. Он је тај дијалог заснивао на пољу космологије, тако значајне философима прије њега. *Шестоднев* представља оригинално тумачење стварања свијета, с једне стране, као и покушај да се библијско учење о стварању приближи јелинској космологији, с друге стране. На тај начин Свети Василије је указао на најзначајније истине: Бог је Творац, Он је слободно биће, свијет није настао као плод нужде, човјек је биће створено за вјечност, а као такав је јединствен и непоновљив. Ништа од наведеног се не налази у јелинској космологији. Дакле, допринос *Шестоднева* је управо у премощавању јаза између откривења и философије.

Библиографија

Извори

- Свети Василије Велики (2008). *Шестоднев*. Нови Сад: Беседа.
Свети Василије Велики (2009). *Беседе*. Манастир Хиландар.
Платон (1995). *Тимај*. Врњачка Бања: ЕИДОС.
Origen (1985). *Počela*. Split: Symposio.

Литература

Кирилична

- Жилсон, Е. (2011). *Увод у хришћанску философију*. Београд, Стари Бановци: Отачник.
Јанарас, Х. (2008). *Азбучник вере*. Нови Сад: Беседа.
Јевтић, А. (2004). *Патрологија – друга свеска*. Београд: Хришћанска мисао.
Јевтић, А. (1978). „Ориген и грчка философија“, у: *Теолошки йоїледи*, бр. 4 (1978). Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, стр. 162–184.
Крцуновић, Д. (2017). *Проблем стварања у Плајиновом Тимеју и у Шестодневу Василија Великој*. Београд: Православни богословски факултет – Службени гласник.
Мајендорф, Ј. (2008). *Увод у светиооїачко боїсловље*. Врњачка Бања: Пролог.
Манзаридис, Г. (2003). *Време и човек*. Београд: Богословски факултет.
Пападопулос, С. (2012). *Од айосїолских ученика до Никеје*. Београд: Институт за теолошка истраживања.
Флоровски, Г. (2009). *Исїочни оци IV века*. Манастир Хиландар.
Флоровски, Г. (1991). „Твар и тварност“, у: *Теолошки йоїледи*, бр. 1–4 (1991). Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, стр. 53–83.

Латинична

Cullman, O. (1962). *Christ and Time*. London: SCM PRESS LTD.

Koplston, F. (1991). *Istorija filosofije – Grčka i Rim*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod.

Relationship between Theology and Philosophy in Saint Basil the Great's *Hexameron*

Summary: The homilies on *Hexameron* (Εἰς τὴν Ἑξαήμερον) of Saint Basil the Great represent unique and quite original interpretation of the six days of creation. This work is not a complete whole, since our Saint did not write about the creation of humans in the image of God. Nevertheless, the work is characterized by combination of typological and literary methods of interpretation of biblical texts with a certain amount of allegory, and it is also an attempt of dialogue between Orthodox-biblical and philosophical-scientist worldviews. In *Hexameron*, philosophy is represented as theoretical, i.e. as philosophical theories on the origins of cosmos, but also as practical – in the sense of scientific achievements of the time. This paper attempts to show how Saint Basil made the dialogue between theology and philosophy possible in his *Hexameron*, with special emphasis on the term *dialogue*.

Key words: Hexameron, cosmology, philosophy, science, dialogue, polemics, interpretation.